

Förebyggande av skador

Handbok för dagvårdspersonal och familjedagvårdare

Tvärsäkert på sydspetsen

Inledning	3
En handbok som inspirerar att jobba skadeförebyggande	5
Fakta om olycksfall	5
Kunskap — något för alla	8
Kriterier för säkert och tryggt dagis	8
Barnsäkerhetspärm	11
Skaderegistrering	12
Rutiner och checklistor	14
Är det säkert hemma hos dej?	16
Tryggt utomhus	18
Var hitta material?	20
När man vill lära sig mera	20
Bilaga 1: Checklista daghem	21
Bilaga 2: Checklista för förebyggande av hemolycksfall – småbarn	31
Bilaga 3 – Exempel på användbara webblänkar	33
Egna anteckningar	34

Inledning

Landskapsföreningen Folkhälsan i Nyland påbörjade ett 6 månaders barnolycksfallsprojekt hösten 2002 – Tvärsäkert för barn på sydspetsen. Projektet fortsatte år 2004 som ett tre-årigt projekt – Tvärsäkert på sydspetsen. Skador är ett av våra stora folkhälsoproblem. Orsaken till att projektet startades var det faktum att olycksfallsstatistiken i Finland är betydligt dystrare än i de övriga nordiska länderna. I Finland dör t.ex. dubbelt så många i olycksfall än i Sverige. Förutom mänskligt lidande förorsakar olycksfallen avsevärda ekonomiska förluster för samhället och kommunerna. Flera studier har visat att målmedvetet preventivt arbete för att förebygga olycksfall relativt snabbt ger resultat i färre skador, minskat lidande och lägre kostnader för kommunen och samhället. Speciellt minskningen av barnolycksfall är en följd av ett aktivt preventivt arbete.

Mycket görs också i Finland inom detta område men i motsats till hur man arbetat i Sverige har man i Finland inte kunnat koordinera arbetet och därmed inte fått kontroll över hela området. Detta medför att arbetet blir splittrat och resurser och krafter går till spillo. En god kartläggning och statistikföring av olycksfall utgör basen för planeringen av det förebyggande arbetet. För att arbetet skall ha effekt bör det göras tvärsektorielt över en bred front.

Sydspetsen med kommunerna Hangö, Ekenäs, Karis, Pojo, Ingå och Sjundeå valdes till projektets pilotområde. Inom detta specifika område har man redan länge jobbat interkommunalt och tvärsektorielt i flera andra projekt som tangerar ämnet barnolycksfall. Därmed har man ett nätverk som man kan bygga vidare på. Projektet är på samma gång ett pilotförsök på samarbete mellan kommunen och tredje sektorn vilket är i linje med stadsrådets principbeslut angående det nationella hälsoprojektet.

Det övergripande målet med projektet är att på basen av en kartläggning utarbeta strategier och lokala åtgärdsprogram för att minska barnolycksfallen i de västnyländska kommunerna. Dessutom är målsättningen med projektet att redan i detta skede arbeta inom detta specifika område på ett sådant sätt att man möjligen i framtiden kunde få regionen certifierad som WHO Safe Community-område. Det betyder att projektet skall förmå inspirera olika aktörer inom de olika sektorerna i kommunen så att man tillsammans på en bred bas börjar jobba för skadeprevention också inom andra områden. Meningen med projektet är inte i första hand att skapa kampanjer av olika former utan främst att stärka det förebyggande tankesättet hos dem som gör sitt vardagliga arbete bland barn och barnfamiljer.

Handboken är i första hand tänkt för de professionella som arbetar inom dagvårds- och familjedagvårdsverksamheten. Vi hoppas handboken kan tjäna som inspirationskälla när ni vill utveckla ert kunnande och jobba för en trygg och hälsofrämjande miljö.

Hösten 2005, 2:a upplagan

Elisabeth Morberg
Projektledare

En handbok som inspirerar att jobba skadeförebyggande

Tanken med denna handbok är att den skall fungera som basmaterial och inspirera er i ert arbete för en tryggare och säkrare miljö. I handboken finns samlat i korthet allmän information om olycksfall och exempel på användbara checklistor och arbetsrutiner. Det mesta av materialet finns gratis att tillgå från Internet och om ni får lust att forska vidare finns det en förteckning på användbara webbplatser där ni hittar mera information och material. Folkhälsan har en egen webbsida för olycksfallsprevention, gå in på adressen www.folkhalsan.fi/olycksfall.

Fakta om olycksfall

- ☞ I Finland sker ca 1 miljon olycksfall per år, i förhållande till befolkningen är det betydligt fler än i många andra europeiska länder.
- ☞ I Finland sker det 50 % fler barnolycksfall än i Sverige.
- ☞ Närmare 3000 personer avlider varje år till följd av olycksfall (7 pers./dag); olycksfall är den vanligaste dödsorsaken upp till 45 år.
- ☞ Förutom mänskligt lidande förorsakar olycksfallen utgifter för ca 3-4 miljarder per år.
- ☞ Det finns flera exempel på att olycksfallsprevention kan betala sig på 1-2 år.

Barn under 10 år råkar mestadels ut för olycksfall hemma eller på gården och bland barn är fallskador den vanligaste typen av olycksfall som kräver sjukhusvård. Därefter kommer olyckshändelser som orsakats av något föremål och på tredje plats kommer förgiftningsolyckor.

När det gäller att förebygga olycksfall räcker inte bara en strategi; för att nå resultat behövs samverkan mellan olika strategier. Haddon har på ett visuellt sätt illustrerat vad det är fråga om och hans tio strategier gällande vattensäkerhet finns avbildade på nästa sida.

Tillämpat kan följande exempel ges:

- ☞ **eliminera** risken – lås in mediciner
- ☞ **separera** risken – barnet i babysitter vid kaffebordet långt från den heta kaffekoppen
- ☞ **isolera** risken – spisskydd runt spisen
- ☞ **modifiera** risken – sänk varmvattenstemperaturen för att förhindra brännskador
- ☞ **utrusta** för att klara risken – man använder cykelhjälm
- ☞ **träna och instruera** för att klara risken – man lär barnet simma
- ☞ **varna** för risken – spisplattan är varm, lägger du handen på den så bränner du dig
- ☞ **övervaka** – jag håller ögonen på honom medan du svetsar

Vi kommer aldrig att nå en helt riskfri miljö hur mycket vi än strävar till att göra miljön trygg. Därför är alla byggstenarna i det olycksfallsförebyggande arbetet lika viktiga, speciellt när det gäller barn. Förutom skapandet av en trygg miljö på samhällsnivå är kunskap och övervakning också viktiga element i det olycksfallsförebyggande arbetet.

1. **Eliminate**
Eliminera risken

2. **Separate**
Separera risken

3. **Isolate**
Isolera risken

4. **Modify**
Modifiera risken

5. **Equip**
Utrusta för att klara risken

6. **Train and instruct**
Träna och instruera

7. **Warn**
Varna för risken

8. **Supervise**
Övervaka

9. **Rescue**
Rädda om olyckan inträffar

10. **Repair and rehabilitate**
Lindra och återställ skadan

Menckel 1994, inspired from Sven-Olof Gunnarsson. Application of Hadden's 10 strategies.

Kunskap — något för alla

Daghemspersonalen och familjedagvårdarna är i nyckelposition när det gäller att skapa en trygg och hälsofrämjande miljö. De skall vara observanta och kunna se olycksfallsrisken i närmiljön och hur man kan eliminera den. Dessutom bör de känna till barns psykomotoriska mognad i olika åldrar och vilka krav detta ställer på lekmiljön. Förutom att dagvårdspersonalen och familjedagvårdarna bör ha denna kunskap är de också i en viktig position när det gäller kontakten till föräldrarna. Vid kontakt med föräldrarna och i samband med föräldrakvällar kan säkerheten i hemmen och närmiljön diskuteras. I slutet av denna bok finns en förteckning över var man kan få tag på material när man vill lära sig mera eller berätta för olika grupper hur en trygg miljö kan skapas.

Kriterier för säkert och tryggt dagis

Det är viktigt att man på varje daghem och i varje hem funderar på hur man vill att säkerhetskriterierna skall uppnås. Målmedvetenhet och strukturerade, återkommande, dokumenterade rutiner ger det bästa resultatet. Nedan kommer att ges en rad exempel på hur detta kan förverkligas. De flesta exemplen är tagna från Nacka kommun i Sverige, där man redan länge jobbat med olycksfallsförebyggande arbete på förskolor och dagisar (http://infobanken.nacka.se/www/miljo_halsa/folkhalsa/dokumentarkiv.htm).

Eftersom varje arbetsplats har sin unika prägel är dessa enbart exempel från en kommun där man målmedvetet jobbat med ifrågavarande saker men som hoppeligen kan ge inspiration och tips åt er när ni utformar era egna strategier och handlingsplaner. För att ett dagis i Nacka skall certifieras som ”Säkert och tryggt” är det följande kriterier som bör uppfyllas:

Målen

I en trygg och säker miljö:

- ☞ är det skadeförebyggande arbetet en del i den dagliga verksamheten;
- ☞ är rutiner utarbetade och förankrade så att risksituationer undanröjs;
- ☞ är rutiner utarbetade och förankrade ifall en olycka inträffar och om ett barn utsätts för våld;
- ☞ rapporteras alla tillbud och skador;
- ☞ görs barnskyddsronder minst en gång per termin;
- ☞ finns en handlingsplan för säkerhetsarbetet som visar förskolans egenkontroll, ansvar och befogenheter.

Kriterier

Handlingsplaner:

- ☞ En beskrivning över vilka som ansvarar för vad. Detta gäller både övergripande och i den dagliga verksamheten. Det gäller ansvar för bl.a. verksamheten, lokalerna, utemiljön och inventarierna.
- ☞ En beskrivning över hur barnen är involverade i säkerhetsarbetet.
- ☞ En beskrivning över hur föräldrarna är involverade i säkerhetsarbetet.
- ☞ En beskrivning över hur personalen är involverad i säkerhetsarbetet.
- ☞ En beskrivning över hur man i den dagliga verksamheten arbetar för att få en ständig förbättring av säkerheten och säkerhetsarbetet (egenkontroll).
- ☞ En beskrivning av det mer långsiktiga säkerhetsarbetet (t ex utbildningsplanering).
- ☞ Övriga handlingsplaner som finns och som vill lyftas fram.

Rutiner:

- ☞ Vid risksituationer och inträffade olycksfall.
- ☞ Rutiner för skade- och tillbudsregistrering.
- ☞ För hämtning och lämning.
- ☞ Vid utflykter.
- ☞ Vid bad.
- ☞ Om barn utsätts för våld.
- ☞ Vid allvarlig händelse.
- ☞ Rutiner för inköp (ur bl.a. säkerhets-, miljö- och allergisynpunkt).
- ☞ Rutiner för barnskydds rond (skall även omfatta uppföljning av brister).
- ☞ Andra rutiner som finns och som vill lyftas fram.
- ☞ Rutiner vid brand.

Barnsäkerhetspärm

Det skadeförebyggande arbetet bygger på återkommande dokumenterade rutiner. En barnsäkerhetspärm kan tjäna som ett arbetsredskap och ett stöd för minnet. I pärmen kan man med fördel göra en förteckning på olika rutiner och spara dokument från säkerhetsronder. Innehållsförteckningen för barnsäkerhetspärmen i ett dagis i Nacka ser ut på följande sätt:

Innehållsförteckning barnsäkerhetspärm

1. Viktiga telefonnummer
2. Skade- och tillbudsanmälan
3. Brand och utryckning
4. Lämning och hämtning av barn
5. Handlingsplan "Barn som hämtas av drogpåverkade förälder"
6. Handlingsplan "Ett barn försvinner från förskolan"
7. Handlingsplan "Ett barn blir ej hämtat på förskolan"
8. Rutiner vid utflykter
9. Rutiner för kontakt med socialvården
10. När något händer som inte får hända
11. Förhållningsregler vid sjukdom
12. Förhållningsregler vid medicinering på daghemmet
13. Daghemmets gård
14. Protokoll från barnskyddsronder

Skaderegistrering

Skaderegistrering är ett viktigt instrument när man vill veta när, var, vad, hur och varför en olycka skett. På basen av dessa uppgifter är det möjligt att utarbeta strategier och handlingsplaner för att få en tryggare omgivning och miljö.

Nedanstående registreringsblankett för olyckor används inom dagvården i Nacka. Egna blanketter kan lika bra utformas, huvudsaken är att blanketten svarar på frågorna när, var, vad, hur och varför en olycka skett. Varje gång en olycka sker är det viktigt att dokumenteringen görs för att sedan kunna skrida till åtgärder med hjälp av en så verklighetstrogen bild av olycksfallssituationen som möjligt.

Tillbud, händelse som kunde ha lett till att någon skadats

Lindrigare skada som vi tagit hand om själva

Skada som man sökt vård för

Förskola Dagbarnvårdare

Förskola/Resultatenhet _____ (Frivillig uppgift)

Ålder _____ Kön _____ Datum _____ Klockslag _____

Beskriv tillbudet/skadan _____
_____

Illustrera gärna på baksidan

Har något liknade skett tidigare? Ja Nej Vet ej

Vilka faktorer var det som bidrog till att tillbudet/skadan inträffade?

	Ja	Nej
Brister i utrustning eller skyddsanordningar	☐	☐
Brister i underhåll	☐	☐
Brister i instruktioner och rutiner	☐	☐
Brister i utbildning	☐	☐
Brister i kommunikation	☐	☐
Brister i arbetsorganisation	☐	☐
Inget av ovanstående ☐		

Förslag på vad som ska göras för att något liknande inte skall inträffa igen?

_____
_____

Åtgärder skall göras Omgående Ansvarig: _____ Vara klart den _____

Åtgärder skall göras På sikt För in på "Planeringsunderlag för nästa års verksamhet"

Ingen åtgärd Varför? _____

Rutiner och checklistor

Speciellt när det gäller barn är rutiner viktiga, så också när det gäller det skadeförebyggande arbetet. Regelbundna dokumenterade och strukturerade säkerhetsronder är ett bra instrument när man vill öka säkerheten i daghemmen eller familjedagvården. Nedan exempel på allmänna principer för säkerhetsrond.

I slutet av boken finns som bilaga ett exempel på hur en rondblankett och en åtgärdsblankett kan se ut när det gäller daghem (bilaga 1) samt hur en rondblankett i hemmiljö kan se ut (bilaga 2). Dessa blanketter kan man med fördel också utarbeta lokalt enligt de individuella behoven. Huvudsaken är att ronderna blir en rutin som man dokumenterar.

Allmänna principer för säkerhetsronder:

- ☞ De är regelbundna och dokumenterade.
- ☞ Det finns fastslaget hur ofta ronderna utförs och i vilken månad.
- ☞ Det finns dokumenterat vem har ansvar och för vad?
- ☞ Som hjälp för minnet är det bra att använda sig av en checklista och protokoll från föregående rond.
- ☞ Det finns fastslaget vem som bör vara med på rondens.
- ☞ Brister som fordrar omedelbara åtgärder görs genast.
- ☞ Det bör finnas dokumenterat vilka brister som framkommit, när de skall åtgärdas och vem som ansvarar för att de åtgärdas.
- ☞ Säkerhetsronden kan vara ett planeringsunderlag för nästa års budget och verksamhet.

Nedan är ett exempel på hur en checklista för hemmiljö kan se ut. Det är ”kampanjen mot hemolycksfall” som utformat checklistan (checklistan finns också som bilaga 2 i slutet av boken).

Är det säkert hemma hos dej?

Checklista för småbarnsolyckor hemma

Förgiftningar

1. Finns det låsbart medicinskåp i bostaden?
2. Förvaras hushållskemikalier i låsbara skåp eller tillräckligt högt?
3. Förvaras kemikalierna i originalförpackningar?
4. Förvaras alkoholdrycker utom räckhåll för barnen?
5. Är växterna i hemmet av icke-giftigt slag?
6. Finns det koltabletter hemma?

Brand- och elolyckor

1. Är bostaden utrustad med brandvarnare?
– är varnaren rätt placerad?
2. Är spisen barnsäker? Står den stadigt?
3. Är hemmets små maskiner såsom kaffekokare utom räckhåll för barnen?
4. Är kranarna av typen termostat- och säkerhetsblandare?
5. Finns det skydd kring bastuugnen?
6. Är väggkontakterna i bostaden av barnsäker typ eller skyddade?
7. Är elektriska sladdar fästa så att de är ur vägen?
Är de hela?
8. Förvaras tändstickor utom räckhåll för barnen?
9. Är källar- och vindsdörrar låsta så att barnen inte kan ta sig in?

Finns det nödnummer vid telefonen?

Allmänt nödnummer 112

Polisen 10022

Giftinformationscentralen (09) 4711 eller (09) 471 977

Fallolyckor

1. Är fönstren försedda med säkerhetsspärrar?
2. Har balkongdörren spärr/hake/lås?
3. Går låset på WC- och badrumsdörr att öppna utifrån?
4. Finns det halkskydd i badrummet?
5. Är trapporna inomhus utrustade med barngrind, räcken, halkskydd?
6. Är mattorna halkskyddade?
7. Är golvmaterialet halkfritt?
8. Är vassa möbelhörn skyddade?
9. Förvaras farliga föremål (knivar, saxar, verktyg, plastpåsar) utom räckhåll för barnen?

Trafiken

1. Finns det barnstolar i bilen?
2. Använder barnen hjälm när de cyklar?
3. Använder familjen reflexer?
4. Är den högsta tillåtna hastigheten inom bostadsområdet tillräckligt låg?

Första hjälpen

1. Är utrustningen för I-hjälp i hemmet tillräcklig?
2. Har du kunskap i första hjälp?

Tryggt utomhus

Det är ingalunda bara inomhus som olyckorna sker. Det är lika viktigt att vara observant på sin närmiljö och veta vad man skall ge akt på.

I handboken ”tryggare hemmiljö”, som kampanjen mot hemolycksfall har producerat, finns fem huvudgrupper som bör tas i beaktande då man ger akt på trygghet utomhus:

Tillsyn

Ordentlig utrustning skyddar lekande barn:

- ☞ bra och stadiga skodon
- ☞ kläder i klara och synliga färger
- ☞ knytband i huvor och nederkanten på jackor kan vara farliga
- ☞ reflex
- ☞ cykelhjälm

Lekplatser

- ☞ lekplatsen är avskild från bilvägar och parkeringsplatser
- ☞ på gården får det inte finnas oskyddade brunnar, diken, strandpartier, simbassänger, fontäner med dammar e.dyl.

Lekredskap

- ☞ lekredskapens konstruktion och material skall vara trygga med tanke på barnens lekar
- ☞ håll lekredskapen i skick; regelbunden översyn är viktig
- ☞ små barn behöver en trygg typ av gunga
- ☞ ett tillräckligt tjockt lager sand skall finnas under gungor och klätterställningar

Gårdsplaner och vägar

- ☞ trappor och ramper är försedda med ledstänger
- ☞ barnen får inte komma åt att klättra upp på taket; också lösa stegar skall förvaras utom räckhåll
- ☞ låd- och vedtravar o.dyl. täcks med presenning så att de inte rasar
- ☞ välj prydnadsväxter som inte är giftiga
- ☞ gården med tillhörande gångvägar, trappor och ramper skall skottas fri från snö och sandas
- ☞ låt inte barnen komma för nära när ni använder utegrillen, och ställ genast undan tändvätskan utom räckhåll

Verktyg och trädgårdsredskap

Förvara hemmets verktyg och trädgårdsredskap utom räckhåll för barnen:

- ☞ spade, grepe, spett, järntråd
- ☞ yxa, såg, kniv m.m.

Var hitta material?

Folkhälsan har en egen skadeförebyggande www-sida: www.folkhalsan.fi/olycksfall. Dessutom har Folkhälsan en lång tradition tradition när det gäller simundervisning och säkerhet angående det. Material och broschyrer hittar du på Folkhälsans hemsida: www.folkhalsan.fi

Folkhälsoinstitutet har en egen olycksfallsportal: www.ktl.fi/tapaturmat. På den finns mycket nyttig information om hur man kan förebygga olycksfall.

Undervisningsmaterial om förebyggande av olycksfall, t.ex. riktat till föräldragrupper, samt checklistor och broschyrer (det mesta både på finska och svenska) finns fritt att beställa eller skriva ut från hem-olycksfallskampanjens hemsida: www.kotitaturma.fi

FRK har publicerat en broschyrserie om barnolyckor i olika åldrar för rådgivningsbyråer. Broschyerna finns både på finska och svenska och går att beställa antingen via nätet: myynti@redcross.fi eller från FRK:s försäljning per telefon, tfn.(09)1293 259 tai (09) 1293 260.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har material angående säkerhet på lantgårdar, det mesta på både finska och svenska. Materialet finns fritt att beställa från adressen www.mela.fi under Palvelut/Julkaisut ja tilaus/työturvallisuusyksikön sivut.

SPEK www.spek.fi har omfattande materialbank.

När man vill lära sig mera

När man vill veta mera om det skadeförebyggande arbetet och vill ha reda på hur man gjort på andra ställen är förteckningen på webblänkar i slutet av boken användbar (bilaga 3). Gå in och titta på dessa källor, få inspiration och arbeta vidare. Den bästa inspirationen fås genom att på ort och ställe bekanta sig med någon enhet som effektivt jobbat med olycksfallsförebyggande arbete. Studiebesök rekommenderas varmt!

Bilaga 1: Checklista daghem

(Denna checklista är utarbetad för svenska förhållanden och mycket utförlig. Man kan också med fördel i tillämpad form utforma en egen rondblankett.)

Inomhus – Klimat och fasta inventarier		OK	Ej aktuellt	Komm.
1	Glas i fönster på lägre höjd än 60 cm och ytterdörrar på lägre höjd än 150 cm mellan glasyta och golv, ska ha 3 mm härdat glas eller 5 mm planglas eller laminerat glas på såväl in- som utsidan.			
2	Allt glas i invändiga glaspartier och dörrar skall vara 3 mm härdat eller 5 mm planglas. I äldre barnstugor bör man i första hand byta/sätta igen glas på lägre höjd än 80 cm.			
3	Spegel skall vara av 6 mm planglas eller av rostfri plåt och fästas även i överkant så att de ej kan hakas av.			
4	Öppningsbara fönster som sitter lägre än 1,8 m över golv ska ha godkänt säkerhetsbeslag (helst med tvåmomentsgrepp), som sätts fast i fönstrets överkant som hindrar barnet att falla ut. Dubbla spärrar om det är stora fönster eller om det är 150 cm över mark. Dessutom ska fönster och balkongdörrar ha säkerhetsbeslag.			
5	Persiennsnören ska fästas upp alternativt klippas itu så att barn ej kan fastna i dessa (snara).			
6	Klämskydd eller dörrbroms ska finnas på ytterdörrens insida om dörrstängare saknas och på alla innerdörrar där uppenbar klämrisk finns.			
7	Radiatorskydd ska finnas vid äldre radiatorer, elradiatorer som blir varmare än 60°C och vid radiator som ej har fönsterbänk; max 10 cm över radiatorn.			
8	Vassa hörn - skydd ska anbringas så vassa hörn försvinner på element, bord, hyllplan, lågimpulsdon etc.			
9	Eluttag skall vara jordade och petskyddade. Observera särskilt grenuttag och skarvsladdar. Jordfelsbrytare monteras mot grupp för eluttag.OBS! Gör ej egna skarvsladdar och inkopplingar eller eldragningar från vägguttag och liknande.			
10	OBS! Akvarier placeras på ett stadigt och säkert sätt och med säkra elektriska anslutningar.			
11	Hyllor, skåp, torkskåp skall förankras i vägg mot tippning.			
12	Spis skall ha tippskydd (bakom spisen). Ugnsluckskydd och spärr samt hällskydd. Spis i lekkök skall dessutom ha huvudströmbrytare.			

	OK	Ej aktuellt	Komm.
13 Timer bör finnas till kaffebryggare och vissa köksmaskiner.			
14 Tvättmaskin skall ha huvudströmbrytare eller placeras i låsbart utrymme.			
15 Torkskåp får ej förses med låsanordning.			
16 Vattentemperatur i barnens tvättrum, lekkök och verkstad skall vara max 38°C.			
17 Trappor: Trappräcke på trapplan, loftgångar, balkonger ska vara 1,10 m. Vertikala öppningar i sådana räcken bör vara högst 10 cm och ej möjliggöra klättring. Vid övre plan i öppna trapphus ska det dras upp till tak, i mitten av trappan 140 cm över trappsteget. Handledare ska finnas i både vuxen och barnhöjd (90/40 cm).			
18 Grindar i trappor: där det finns små barn skall det finnas grindar både uppe och nere. Det ska ej gå att klättra på grinden och den skall öppnas inåt.			
19 Källardörr - ska gå att låsa.			
20 Misstänks någon fuktskada? Om ja, var?			
21 Förekommer konstig/besvärande lukt någonstans i lokalerna? Om ja, var?			
22 Är inomhustemperaturen lagom? Om nej, är den för hög, låg eller ojämn och i så fall var?			
23 Har funktionskontroll av ventilationen utförts och har ev. brister åtgärdats?			
24 Misstänker vi att ventilationen inte är tillräcklig? Om ja, var?			
25 Är torkskåp utrustade med tillräckligt utsug?			
26 Om filter vid tilluften finns, byts det tillräckligt ofta?			
27 Glöm ej en gammal beprövad ventilationsmetod: VÄDRA!			
28 Känner vi till och följer nya tobakslagen? Målsättningen är att ingen mot sin vilja skall behöva utsättas för tobaksrök.			
29 Förekommer röklukt där den inte bör vara?			
30 Om rökrum finns, är det utrustat med separat frånluftsventilation? Är den tillräcklig? Tänk på att t.o.m. röklukt i kläder, hår och andedräkt kan ge besvär!			
31 Har all personal upplysts om vikten av att ej gå till förskolan i kläder som varit i direkt kontakt med pälsdjur?			
32 Har föräldrar i familjer med pälsdjur informerats om vikten av att barnen inte går till förskolan i kläder som varit i direkt kontakt med pälsdjur?			
33 Förvaras ytterkläder så att allergiska barn kan undvika kontakt med kläder från barn med pälsdjur hemma?.			
34 Pälsdjur el. fåglar skall ej förekomma i förskolan. Ej heller ridkläder. Ta ej in ytterkläder i verksamhetslokalerna! Tänk på att allergisk reaktion kan vara fördröjd varför orsak-verkan kan vara svårt att se!			

	OK	Ej aktuellt	Komm.
35 Har någon allmän diskussion förts om vad parfym, hårspray m.m. har för betydelse för allergiker? Personal i förskolan bör helt avstå från parfym och parfymade produkter under arbetstid!			
36 Följande växter skall ej förekomma inomhus: kvistar av björk och sälg, ej heller torkade växter!			
37 Förekommer några av följande växter: benjaminfikus, prickblad, primula, krysantemum, pelargon m.fl.?Var sparsam med krukväxter!			
38 Sköts de växter som finns så att det ej bildas mögel i jorden eller på krukorna?Plantera helst om 2 ggr/år!			
Lokalvård			
39 Är golven fria från leksaker, prylar, kuddar, dynor, stolar, sladdar m.m. när det ska städas?			
40 Finns städschema och känner alla till detta?			
41 Är material som ej används för tillfället undanstädad?			
42 Finns bra förvaringsutrymmen (ur damm- och säkerhetssynpunkt) t.ex. skåp med dörrar (ej glas)?			
43 Fukt eller hygienmoppas golven dagligen?			
44 Förekommer sopning el. dammsugning? Om ja, var?Städmetoder som sprider damm i luften bör undvikas.			
45 Finns heltäckande golvmattor el. obehandlad väv på väggarna? Om ja, var? Bör bytas ut/målas över!			
46 Har dynor och kuddar avtagbar klädsel som tvättas ofta?			
47 Används parfymfria rengöringsmedel?			
48 Luktas det illa efter våttorkning av linoleummattor?Om ja, använd torra alt. fuktiga städmetoder utan kem.			
49 Fungerar städningen bra i:lekrum?snickeri och måleriverkstad?våtutrymmen?entréer?Även efter ev. uthyrning?			
50 Utförs storstädning minst 1 ggr/år?Ingår i detta följande rutiner:Tvätt/byte av textilier t.ex. gardiner, mattor m.m.?Rengöring av ventilationens frånluftdon (ventiler) samt tvätt av tak/vägg kring tilluftdon?Rengöring av utrymmen bakom/under skåp, kylar, frysar etc.?			
51 Fungerar samarbetet med lokalvården bra? Om nej, vad?			

	OK	Ej aktuellt	Komm.
Inomhus – lösa inventarier – kemiskt/tekniskt material			
52 Spjälåsäng: max 8,5 cm spjälavstånd då spjälorna pressas isär.			
53 Barnstol - ska ha möbelfakta, lämna aldrig barnet utan tillsyn.			
54 Sänglampor - fästes väl, ett raster gömmer glödlampan.			
55 Halkskydd - även under småmattor, även i badrummet.			
56 Är hoppmattor förankrade, t.ex. under ribbstolar?			
57 Levande ljus - placeras utanför barnens räckvidd.			
58 Barnvagnar - kontrollera bromsar, hopfällningsmekanik och sufflett. Sele bör finnas.			
59 Hälssofarliga kemisk-tekniska preparat såsom maskindiskmedel, grov rengöringsmedel och petroleumprodukter ska finnas i låsbart utrymme, beläget exempelvis högt i ett städsåp. Dessa skall förvaras i originalförpackning och vara förenliga med kommunens krav på miljövänliga produkter. Lut och starka syror ska inte finnas på förskolor.			
60 Disk- och tvättmedel, mindre hälssofarliga preparat, bör finnas i bänkskåp med säkerhetsbeslag eller skåp placerad minst 1,40 m över golv. Dessa skall förvaras i originalförpackning och vara förenliga med kommunens krav på miljövänliga produkter.			
61 Är följande produkter parfymfria? tvål, schampo, tvätt- och skjöljmedel, diskmedel samt rengöringsmedel? Undvik starka dofter överhuvudtaget!			
62 Mediciner ska förvaras i låda med säkerhetsbeslag eller annan lika säker anordning.			
63 Lådor med barnsäkerhetsspärr där knivar och vassa föremål förvaras. Finns ej spärr - förvara knivar och dylikt i överskåp etc.			
Brandskydd			
64 Finns utrymningsplan ?			
65 Övar man utrymning regelbundet med barnen?			
66 Finns onödiga mattor? (allergi- och brandskål)			
67 Används brännbart material som dekorationer i närheten av värmekälla? (t.ex. spotlights, element)			
68 Förvaras material ovanpå torkskåp? (brandrisk)			
69 Finns rutiner så att infravärme stängs av vid arbetstidens slut? (Förslagsvis timer)			
70 Är utrymningsvägarna enligt utrymningsplanen fria?			
71 Har utrymningsvägarna enligt utrymningsplanen lättöppnade dörrar (skall ej behövas nyckel)?			

	OK	Ej aktuellt	Komm.
72 Finns brandfilt i kök?			
73 Finns minst en skumsläckare på varje avdelning, alternativt inomhusbrandpost?			
74 Är området närmast släckutrustning fritt?			
75 Överensstämmer släckutrustningens placering med utrymningsplanen?			
76 Har brandsläckarna blivit kontrollerade av serviceföretag under det senaste året?			
77 Sitter det "sprint" i alla brandsläckare?			
78 Vet all personal var släckutrustningen är placerad och hur de fungerar?			
Leksaker, lekmaterial			
Legobitar, pusselbitar, kulor och andra smådelar är viktiga leksaker för de äldre barnen. Det är nödvändigt att förvara sådana leksaker så att riskerna minskas för de små barnen som gärna stoppar allt i munnen. Det är viktigt att vara kritisk vid inköp av barns leksaker.			
79 Smådelar - testa i testcylinder.			
80 Förvara smådelar och småsaker på ett betryggande sätt utom räckhåll för de små.			
81 Ha speciell uppsikt över småbarnen när de äldre leker med sådana leksaker eller låt de äldre barnen leka i ett annat rum.			
82 Förklara för de äldre barnen vad som kan hända de små om de får tag i dessa leksaker. Demonstrera med hjälp av testcylindern. Lär de äldre barnen att lägga tillbaka leksakerna.			
83 Tag bort trasiga leksaker.			
84 Kontrollera och rengör med jämna mellanrum alla leksaker.			
85 Förekommer material som kan ge allergiska besvär t.ex. dun, ull, nötskal, tagel, fröskal m.m.?			
86 Används endast vattenbaserade pennor, färger, lim, klister m.m.?			
87 Förvaras utrustning i snickarrum och målarrum på ett tryggt och säker sätt? Kan dessa utrymmen hållas låsta?			
Utomhus, gården, allmänna trapphus			
88 Trapphus bör förses med handledare även på barnhöjd. I vissa fall kan grind till t.ex. källartrappa behövas.			

	OK	Ej aktuellt	Komm.
89 Finns rutiner som alla känner till för tillsyn av gården vid alla tidpunkter på dagen?			
90 Har ni speciell uppsikt av del av gården som har ojämn terräng?			
91 Är utomhusområdet helt inhägnat?			
92 Grindar till gård bör vara inåtgående och ha fungerande lås, helst med tvåhandsgrepp.			
93 Är grindarna och dess lås utformade så att man inte kan klämma sig?			
94 Staket ska vara 100 cm högt och ej klättringsbart (maskvidd 40x40 mm). Vid nivåskillnad >100 cm eller vid starkt trafikerad gata skall stakethöjden vara 140 cm. Avstånd staket/mark max 10 cm. Störande trafik kan kräva bullerplank.			
95 Vattensamlingar på gården och dess närhet uppmärksammas och åtgärdas. Vattenpölar djupare än 10 cm undviks.			
96 Finns brunnar och i så fall har dessa erforderliga säkerhetsanordningar? · Sitter brunnslocken fast? Finns fallskydd i brunnar?			
97 Växter: Giftiga och taggiga växter skall avlägsnas.			
98 Förekommer björk, hassel, sälg, spirea eller jasmin i absolut närhet? Pollen och starka dofter är mycket besvärande för många allergiker. Tänk även på att växter som lekmaterial kan ge besvär.			
99 Är uppfart och utomhusplats tillfredsställande plogad och sandad vintertid?			
100 Är farliga sluttningar säkrade?			
101 Om lekområdet har pulkabacke· Är ev. utstickande grenar, träd, stolpar o.dyl. i pulkans färdriktning försedda med ordentliga skydd? Kan pulkaåkningen störa annan aktivitet?			
102 Finns det möjlighet för olika typer av lekar på gården?			
103 Går det att skilja på barn som leker "bollekar" t.ex. bandy och barn som leker med cyklar m.m.?			

Lekredskap

Plan och bygglagen (PBL) 1 juli 1987: 3 kap 15. Lekplatser och fasta anordningar ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas. Säkerhetskraven för lekredskap är hämtade från den europeiska standarden EN 1176 – 1177. Standarden började gälla den 1 januari 1999.

	OK	Ej aktuellt	Komm.
104 Finns det en underhålls- och utbytesplan för lekredskap?			
105 Finns avtal med extern besiktningsorganisation?			
106 Sker besiktning av extern besiktningsorganisation?			
107 Sandlåda: Sanden bytes eller kompletteras 1 ggr/år och luckras vid behov. Kontrolleras sandlådan regelbundet så att där inte finns vassa föremål och t.ex. glas.			
108 Är sandlådan placerad så att någon del alltid är skuggad?			
109 Finns det godkänt fallskyddsunderlag vid lekställningar, gungor, klätterträd m.m. samt erforderligt skydd, skärm, räcke mot fall vid plattform 600 mm över yta?			
110 Finns tillräckligt säkerhetsavstånd vid lekställningar, gungor, klätterträd m.m.?			
111 Klätterställning ska stå i strid sand och ha ett säkerhetsavstånd till sargen på 1 ½ - 2 ½ m. Högsta fria fallhöjd 3 m. Kontrollera trädetaljer, lösa linor, nät och hängbroar.			
112 Rutschbana: Stege, handledare, staket och utåkningsytan i marknivå nedanför rutschbanan kontrolleras.			
113 Gungor: Gungans sittyta ska hänga minst 40 cm från marken. Gungorna bör omgärdas av ett inspringskydd 60-80 cm högt.			
114 Är rutschbanor placerade i solen? (Rutschytan blir för varm.)			
115 Är alla lekställningar och andra konstruktioner tillräckligt fastsatta?			
116 Har lekställningar och annat vassa eller utstickande kanter eller detaljer som barnen kan skada sig på?			
117 Är bultar och skruvar ordentligt tilldragna? Om spikar använts är dessa ordentligt islagna och den vassa änden böjd?			
118 Är alla böjbara delar och fjädrar på lekutrustningen fastsatta så att de ej kan klämma eller klippa av fingrar.			
119 Finns det bromssträcka i slutet på rutschkana i form av 2 meter sand?			
120 Fristående rutschbana: Finns det en plattform överst med staket som naturligt övergår i själva rutschbanan samt skyddsror i startdelen?			
121 Är lekställningar konstruerade så att barnen inte kan fastna i dem?			

	OK	Ej aktuellt	Komm.
122 Är själva gungan eller gungbrädet utformat i ett stötdämpande material t.ex. bildäck.			
123 Är gungor och gungstativ placerade så att de inte kommer i konflikt med andra lekaktiviteter på området?			
124 Finns det gjutna fundament till fast monterade leksaker, vilka slutar minst 40 cm under marken, och dessutom försedda med tillräcklig mängd fyllningsmassa.			
125 Blir lekutrustning av trä regelbundet kontrollerat att det inte är angripet av röta och/eller slitage.			
126 Blir lekutrustning av järn regelbundet kontrollerat att de inte är angripna av rost, brott och/eller slitage.			
127 Blir "nät", bultar och upphängningsanordningar regelbundet kontrollerade så att de inte är utslitna.			
128 Är alla nät och repstegar fastsatta i båda ändar?			
129 Har alla nät godkänd maskstorlek?			
130 Om lekutrustning är fastsatt direkt i levande träd, mår trädet bra och är fastsättningen säker?			
131 Är trehjulingar utformade så att risk för tandskador minimeras? (Inga ovadderade bågar.)			
Miljön utanför förskolans gård			
132 Finns parkeringsplats, så att barnens hämtning och lämning kan ske på ett betryggande sätt?			
133 Behövs övergångsställe och varningsskylten "BARN"?			
134 Är skylten uppsatt på lämplig plats?			
135 Är vägen utanför förskolan starkt trafikerad?			
136 Fungerar snöröjningen?			
137 Observera skymmande häckar, vattenfyllda diken, gropar, brunnar och dyl. Åtgärda om så behövs.			
138 Finns brunnar och i så fall har dessa erforderliga säkerhetsanordningar? Sitter brunnslocken fast? Finns fallskydd i brunnar?			

Allergifaktorer samt kost och hälsa

	OK	Ej aktuellt	Komm.
139 Förekommer besvär som irritationer i ögon, näsa el. hals, huvudvärk, trötthet i stor utsträckning? Om ja, har någon enkätundersökning gjorts? Om hälsobesvär, klagomål på torr luft, lukt, dålig ventilation m.m. är vanliga bör enkätundersökning göras. (Örebroenkäten)			
140 Har personalen (även vikarier) god kännedom om barnens ev. allergier/överkänsligheter och vad de måste undvika för att må bra?			
141 Har personalen god kännedom om allergiska barns ev. medicinering och hur den sköts?			
142 Vet all personal vad de skall göra om barn får allergiska reaktioner t.ex. astmaanfall el. allergisk chock?			
Psykosociala miljön			
143 Mobbing - förekommer någon mobbing? barn-barn vuxna-vuxna barn-vuxna			
Övrigt			
144			
145			
146			
147			
148			
149			
150			

Ronden utförd den _____

Ansvarig för ronden _____

När du gått igenom bilaga 1: Checklista daghem, här ovan, mer eller mindre noggrant, så är det bra om du sammanfattar bristerna på det sätt som här nedan föreslås. Skapa någon form av egna blanketter eller gör det i fri form:

1. Åtgärder som skall vidtas omedelbart
  - Nummer i checklistan
  - Vad skall göras
  - Vem skall utföra arbetet
  - Vem ansvarar för att arbetet blir beställt och utfört
2. Saker som skall köpas in
3. Åtgärder som vi ska göra själva
4. Åtgärder som kräver snickare
5. Åtgärder som kräver elektriker
6. Åtgärder som kräver rörmokare
7. Övriga åtgärder

Följande information är viktig:

- Prioritet
  - Vad skall köpas
  - Vem ansvarar för att varan blir beställd och levererad
8. Utbildningsbehov
    - Prioritet
    - Vilken utbildning
    - Vilka skall utbildas
    - Vem ansvarar för att utbildningen beställs och genomförs

Bilaga 2: Checklista för förebyggande av hemolycksfall – småbarn

	JA	NEJ
Finns det nödnummer invid telefonen?		
- Allmänt nödnummer (112)?	☐	☐
- Polisen (10022)?	☐	☐
- Giftinformationscentralen (09-4711 eller 09-471977)?	☐	☐
Förgiftningar		
1. Finns det låsbart medicinskåp i bostaden?	☐	☐
2. Förvaras hushållskemikalier i låsbart skåp eller tillräckligt högt?	☐	☐
3. Förvaras kemikalier i sina originalförpackningar?	☐	☐
4. Förvaras alkoholdrycker utom räckhåll för barnen?	☐	☐
5. Är växterna i hemmet av icke-giftigt slag?	☐	☐
6. Finns det koltabletter hemma?	☐	☐
Brand- och elolyckor		
1. Är bostaden utrustad med brandvarnare? Är varnaren rätt placerad?	☐	☐
2. Är spisen barnsäker? Står spisen stadigt?	☐	☐
3. Är hemmets små maskiner såsom kaffekokare utom räckhåll för barnen?	☐	☐
4. Är kranarna av typen termostat- och säkerhetsblandare?	☐	☐
5. Finns det skydd kring bastuugnen?	☐	☐
6. Är väggkontakterna i bostaden av barnsäker typ eller skyddade på annat sätt?	☐	☐
7. Är elektriska sladdar fästa så att de är ur vägen? Är sladdarna hela?	☐	☐
8. Förvaras tändstickor utom räckhåll för barnen?	☐	☐
9. Är källar- och vindsdörrar låsta så att barnen inte kan ta sig in?	☐	☐
Fallolyckor		
1. Är fönstren försedda med säkerhetsspärrar?	☐	☐
2. Har balkongdörren spärr/hake/lås?	☐	☐
3. Går låset på WC- och badrumsdörr att öppna utifrån?	☐	☐
4. Finns det halkskydd i badrummet?	☐	☐
5. Är trapporna inomhus utrustade med barngrind, räcken, halkskydd?	☐	☐

6. Är mattorna halkskyddade?.....
7. Är golvmaterialet halkfritt?.....
8. Är vassa möbelhörn skyddade?.....
9. Förvaras farliga föremål (knivar, saxar, verktyg, plastpåsar)
 utom räckhåll för barnen?.....

Trafiken

1. Finns det barnstolar i bilen?.....
2. Använder barnen hjälm när de cyklar?.....
3. Använder familjen reflexbrickor?.....
4. Är den högsta tillåtna hastigheten inom bostadsområdet
 tillräckligt låg?.....

Första hjälpen

1. Är förstahjälpsutrustningen i hemmet tillräcklig?.....
2. Har du kunskap i första hjälp?.....

KAMPANJEN MOT HEMOLYCKSFALL

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET - INRIKESMINISTERIET - STAKES - RÄDD-
 NINGSBRANSCHENS CENTRALORGANISATION I FINLAND - FINSKA FÖRSÄKRINGS-
 BOLAGENS CENTRALFÖRBUND

Bilaga 3 – Exempel på användbara webblänkar

<http://www.folkhalsan.fi/olycksfall>.....Folkhälsans skadeförebyggande hemsida
<http://www.ktl.fi/tapaturmat> .....Folkhälsoinstitutets olycksfallsportal
<http://www.kotitapaturma.fi>.....Hemolycksfallskampanjens hemsida
<http://www.tapaturmapaiva.fi>..... Olycksfallsdagens hemsida
<http://www.stakes.fi>..... Stakes hemsida
<http://www.lskl.fi> ..... Centralförbundet för barnskydds hemsida
<http://www.ktl.fi> .....Folkhälsoinstitutets hemsida
<http://www.stm.fi>..... Social- och hälsovårdsministeriets hemsida
<http://www.kuntaliitto.fi>..... Kommunförbundets hemsida
<http://www.stat.fi> ..... Statistikcentralens hemsida
<http://www.liikenneturva.fi> ..... Trafikskyddets hemsida
<http://www.mela.fi>..... Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts hemsida
<http://www.pelastustoimi.net> ..... Räddningsväsendets hemsida
<http://www.spek.fi> ..... SPEK:s hemsida
<http://www.redcross.fi> ..... Finlands Röda Kors hemsida
<http://www.mll.fi>..... Mannerheims Barnskyddsförbunds hemsida
<http://www.folkhalsan.fi>..... Folkhälsans hemsida
<http://www.health.fi>..... Centret för hälsofrämjande

Exempel på användbara webblänkar i Sverige

<http://www.skyddsnetet.nu> .....Skyddsnetet.nu hemsida
<http://www.fhi.se>.....Folkhälsoinstitutets hemsida
<http://info.ki.se>..... Karolinska institutets hemsida
<http://www.phs.ki.se>..... Karolinska institutets folkhälsosida
<http://www.phs.ki.se/csp/safecom/default.htm>.... WHO Safe Communitys hemsida
<http://www.safecommunity.net> ..... WHO Safe Communitys hemsida
<http://www.cbu.dataphone.se> ..... Samhällsmedicin, barn och ungdomars hälsa
http://www.sll.se/w_socmed/4368.cs ..... Stockholm läns landsting, olycksfall
http://infobanken.nacka.se/www/miljo_halsa/folkhalsa/dokumentarkiv.htm
..... Dokument att hämta från Nacka
<http://www.nhv.se>.....Nordiska högskolan för folkhälsovetenskaps hemsida

Projektledare

Elisabeth Morberg, tfn 0400-768386,
elisabeth.morberg@folkhalsan.fi

Projektets huvudman

Landskapsföreningen Folkhälsan i Nyland r.f.

Extern finansiering

Centret för hälsofrämjande, Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne (enbart barnolycksfall).
För olika aktiviteter finns också lokala bidragsgivare, sponsorer och många frivilliga.

WWW-sidor

www.folkhalsan.fi/olycksfall
Safe communities: www.phs.ki.se/csp/safecom/default.htm eller
WHO Safe Communitys hemsida: <http://www.safecommunity.net>

